

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ «ЗЕЛЕНОГО» ОПОДАТКУВАННЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF REGULATION OF "GREEN" TAXATION WITHIN THE DOMAIN OF FINANCIAL LAW: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Якимчук Н.Я., д.ю.н.,
професор кафедри фінансового права

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Савенкова В.Г., к.ю.н.,
асистент кафедри фінансового права

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розглядається роль «зеленого» оподаткування як важливого інструменту екологічної політики в умовах глобальних кліматичних змін, а також особливості його фінансово-правового регулювання. Аналізується міжнародний досвід впровадження екологічних податків, таких як вуглецеві податки, енергетичні податки, транспортні податки та податки на забруднення. Особливо увага приділяється країнам Європейському Союзу, зокрема Франції, а також США, Китаю, Великій Британії, де розглядаються заходи щодо впровадження «зеленого» оподаткування. Авторки також звертають увагу на впровадження «зеленого» оподаткування в Україні. Крім цього, авторками оцінюється потенційний вплив трансграничного вуглецевого регулювання (carbon border adjustment mechanism – CBAM) на українську економіку та бізнес, а також пропонуються рекомендації для адаптації українських підприємств до нових умов. Зокрема авторки аналізують такі інструменти як підвищення ставки екологічного податку на викиди двоокису вуглецю до європейського рівня, впровадження національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, здійснення інвестицій в декарбонізацію, а саме – впровадження передових технологій для зменшення викидів двоокису вуглецю та інших парникових газів, проведення регулярних аудитів вуглецевого вмісту продукції, а також розробка декарбонізаційних стратегій з урахуванням сучасних тенденцій та регуляторних вимог. Авторки приділяють особливу увагу необхідності подальшої «модернізації» екологічного податку (зокрема – в контексті повноцінного забезпечення цільового використання доходів від цього податку для фінансування екологічних ініціатив), запровадження системи податкових пільг для підприємств, які інвестують у відновлювальні джерела енергії та кліматично нейтральні технології, а також інших механізмів фінансової підтримки для заохочення реалізації екологічних інновацій бізнесом. Серед інших важливих рекомендацій – проведення комплексного аналізу міжнародного досвіду реалізації та фінансово-правового регулювання «зеленого» оподаткування задля адаптації найкращих світових практик до національних умов, а також розроблення системи моніторингу та оцінки впливу всього комплексу інструментів податкової політики. Висновки підкреслюють важливість комплексного підходу до «зеленого» оподаткування для забезпечення сталого розвитку, екологічної відповідальності та стимулювання заощаджень у сфері енергоефективності.

Ключові слова: «зелене» оподаткування, екологічний податок, вуглецевий податок, механізм трансграничного вуглецевого регулювання, система торгівлі квотами, стале фінансування, викиди парникових газів, вуглецеве ціноутворення, фінансово-правове регулювання.

The article discusses the role of "green" taxation as an important tool of environmental policy in the conditions of global climate change and the peculiarities of its regulation within the domain of financial law. The international experience of implementing environmental taxes, such as carbon taxes, energy taxes, transport taxes and pollution taxes, is analyzed. Particular attention is paid to the countries of the European Union, in particular France, as well as the USA, China, Great Britain, where measures to introduce "green" taxation are being considered. The authors also draw attention to the implementation of "green" taxation in Ukraine. In addition, the authors assess the potential impact of the carbon border adjustment mechanism (CBAM) on the Ukrainian economy and business and also offer recommendations for the adaptation of Ukrainian enterprises to new conditions. In particular, the authors analyze such tools as raising the environmental tax rate on carbon dioxide emissions to the European level, implementing the national emission trading system, making investments in decarbonization, namely the introduction of advanced technologies to reduce emissions of carbon dioxide and other greenhouse gases, conducting regular audits of the carbon content of products, as well as developing decarbonization strategies taking into account modern trends and regulatory requirements. The authors pay special attention to the need for further "modernization" of the environmental tax (in particular, in the context of fully ensuring the targeted use of revenues from this tax to finance environmental initiatives), the introduction of a system of tax benefits for enterprises that invest in renewable energy sources and climate-neutral technologies, as well as other mechanisms of financial support to encourage the implementation of environmental innovations by business. Among other important recommendations is a comprehensive analysis of the international experience of implementation and financial and legal regulation of "green" taxation in order to adapt the best global practices to national conditions, as well as the development of a system for monitoring and evaluating the impact of the entire set of tax policy instruments. The findings highlight the importance of an integrated approach to "green" taxation to ensure sustainable development, and environmental responsibility and stimulate savings in the field of energy efficiency.

Key words: "green" taxation, environmental tax, carbon tax, carbon border adjustment mechanism, emission trading system, sustainable financing, greenhouse gas emissions, carbon pricing, regulation within the domain of financial law.

У контексті глобальних кліматичних змін та зростаючої уваги до екологічних проблем, «зелене» оподаткування стає все більш важливим інструментом державної політики. Цей підхід спрямований на стимулювання екологічно відповідальної поведінки бізнесу та споживачів, а також на фінансування заходів з охорони навколишнього середовища, що є ключовим аспектом сталого фінансування. Згідно з даними Світового банку, станом на 2021 рік у світі діяло 64 ініціативи з вуглецевого

ціноутворення, які охоплюють 21,5% глобальних викидів парникових газів [1]. А вже в 2024 році у світі діють 75 ініціативи з вуглецевого ціноутворення, які охоплюють 24% глобальних викидів парникових газів. При цьому, прогнозуються глобальні викиди парникових газів до 2030 року на рівні 60% [2].

Це свідчить про зростаючу глобальну тенденцію до використання економічних інструментів для вирішення екологічних проблем та досягнення цілей сталого розвитку.

Україна, як і багато інших країн світу, стикається з нагальною необхідністю адаптувати свою економіку до екологічних стандартів, що постійно посилюються. Впровадження «зеленого» оподаткування є важливим кроком на цьому шляху, оскільки воно дозволяє зменшити негативний вплив економічної діяльності на довкілля та стимулювати використання екологічно чистих технологій, а також заохочує заощадження ресурсів. Однак, поряд з очевидними перевагами, «зелене» оподаткування може мати і негативні наслідки для економіки країни, якщо не врахувати всі можливі ризики та особливості національного господарювання.

1. Основні аспекти «зеленого» оподаткування.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин як в країнах Європейського Союзу, так і в Україні, все більше уваги приділяється створенню економічних моделей, які забезпечують ріст економіки без шкоди для довкілля. Сучасні стратегічні заходи «зеленого» зростання знаходяться у безпосередній реалізації через інструменти права та мають вплив на розвиток підприємницької діяльності.

«Зелені» податки – це фінансові інструменти, спрямовані на вирішення екологічних проблем шляхом оподаткування діяльності, що негативно впливає на довкілля.

Зазвичай вони в себе включають:

- **Енергетичні податки:** оподаткування споживання енергії та викопного палива.

Наприклад, нинішня структура податків у Швеції включає три елементи: податок на енергію, податок на CO₂ та податок на сірку. Швеція запровадила податок на двоокис вуглецю у 1991 році, перенісши частину податкового навантаження, ввівши акцизний збір на викиди CO₂ та сірки, а також підвищивши ставки існуючих екологічних платежів. Одночасно було знижено ставку податку на доходи для більшості населення, залишивши незмінною для найбагатшого прошарку. Більш того, паливо, отримане з відновлюваних джерел, таких як етанол, метан, торф та відходи, звільнене від сплати податку на CO₂ [3].

- **Транспортні податки:** податки на транспортні засоби та їх використання.

У Норвегії [4] діють високі податки на транспортні засоби з високим рівнем викидів CO₂, що стимулює перехід на електромобілі. Норвегія активно використовує різні економічні інструменти, такі як схема торгівлі викидами та податки на викиди, для зменшення викидів парникових газів. Закон «Про контроль забруднення» та норвезька Схема торгівлі викидами є міжгалузевими інструментами, що впроваджують ціну на діяльність і продукти, які генерують викиди. Це стимулює виробників і споживачів зменшувати викиди та сприяє розвитку екологічно безпечних технологій [5].

- **Податки на забруднення:** оподаткування викидів забруднюючих речовин.

Наприклад, у Великій Британії діє податок на викиди діоксиду сірки, що активно використовується для боротьби з атмосферними викидами. Зокрема, в період з 2002 по 2005 рік був впроваджений акцизний збір на автотранспорт, що призвело до зменшення викидів CO₂. Уряд Великої Британії прийняв рішення про запровадження технологічних механізмів для моніторингу викидів, перевірки якості пального та розробки нових ставок для електричних і гібридних автомобілів, що призвело до оголошення заборони на продаж бензинових і дизельних автомобілів з 2030 року, а гібридних – з 2035 року [4].

- **Податки на природні ресурси:** оподаткування видобутку та використання природних ресурсів.

У Данії введено податки на використання водних ресурсів для стимулювання їх економного використання як частину своєї екологічної стратегії. Наприклад, податок на двоокис вуглецю був введений у другій фазі екологічної податкової реформи з метою переходу промисловості на нові екологічні стандарти. Цей механізм суттєво вплинув

на ефективність природокористування та заохотив технологічні інновації і пошук нових відновлювальних джерел енергії [4].

Європейське агентство з навколишнього середовища визначає екологічні податки як «податки, база оподаткування яких є фізичною одиницею (або її замінником), що має доведений негативний вплив на навколишнє середовище» [6]. За своєю правовою природою ця категорія податків має подвійну мету:

- створення економічних стимулів для зменшення негативного впливу на довкілля;
- генерування доходів для фінансування екологічних проєктів та програм.

2. Зарубіжний досвід.

Європейський Союз

ЄС є лідером у впровадженні «зеленого» оподаткування. Європейська комісія прагне до 2030 року скоротити викиди парникових газів на 55% порівняно з рівнем 1990 року [7].

Для досягнення цієї мети використовуються різноманітні інструменти:

Європейська система торгівлі викидами (EU ETS): найбільша у світі система для викидів парникових газів, яка працює за принципом “cap and trade”, що розшифровується як «обмежуй викиди і торгуй квотами» [8]. Дана система була запроваджена в Європейському Союзі з 2005 року та пройшла декілька етапів свого становлення.

Наразі ЄС формує свою політику для реалізації цілей Паризької угоди зі скорочення викидів парникових газів, мінімум на 40% до 2030 року. На цьому етапі планується зменшити кількість дозволів на викиди щорічно на 2,2%, щоб наростити темпи скорочення викидів вуглецю [9].

Національні вуглецеві податки: зокрема, у Швеції ставка вуглецевого податку є найвищою в ЄС та становила станом на 2023 рік 122 євро за тону CO₂ [10].

- Енергетичні податки: 14 липня 2021 року Європейська Комісія прийняла пропозицію про перегляд Директиви щодо оподаткування енергії [11; 12].

Європейська Комісія зазначає, що головні зміни в Директиві 2003/96/ЄС полягають у переході до оподаткування палива за його енергетичною цінністю та екологічними показниками замість обсягу, що дозволить краще відобразити вплив пального на навколишнє середовище; спрощено класифікацію енергетичних продуктів для оподаткування, що забезпечить накладання найвищих ставок податків на найбільш екологічно шкідливі види пального. Більш того, винятки для деяких продуктів і пального будуть поступово скасовані, щоб уникнути низьких податків на викопне паливо. Також викопне паливо для авіації, морського транспорту та рибальства більше не буде повністю звільнятися від податків у межах ЄС. Ці зміни спрямовані на підтримку кліматичних цілей ЄС, переходу до більш чистої енергії та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище і здоров'я людей.

Франція

Франція ввела вуглецевий податок у 2014 році як частину національних тарифів на споживання енергопродуктів. Цей податок доповнює систему торгівлі викидами ЄС і встановлений на рівні 44,6 євро за тону CO₂ [13]. Він поширюється на викиди від промисловості, житлового сектору та транспорту. Високі податки на паливо стали однією з причин протестів «жовтих жилетів» у 2018 році [14]. Вже у 2019 році Уряд ввів маркування для низьковуглецевої продукції в сільському господарстві, що забезпечує сертифікацію і фінансову підтримку для фермерів, які впроваджують екологічні методи. Французький план відновлення France Relance надає субвенції на вуглецеву діагностику для фермерів, а національний план адаптації до зміни клімату спрямований на розвиток секвестрації вуглецю та підтримку агроекоекологічних практик [15].

США та Китай

США не мають федерального вуглецевого податку, але деякі штати впровадили власні системи. Наприклад, Каліфорнія має систему “cap and trade”, яка охоплює близько 85% викидів штату [16] та є частиною системи вуглецевого ціноутворення. Ця програма є однією з перших міжсекторних систем обмеження та торгівлі в Північній Америці, що має на меті досягти скорочення викидів парникових газів на 80% від рівня 1990 року до 2050 року. Програма запроваджена в рамках комплексної кліматичної політики Каліфорнії і доповнює інші заходи для досягнення цільових показників. Вона також включає вуглецеві кредити, які дозволяють компаніям купувати і продавати права на викиди, що сприяє зменшенню загального рівня викидів.

Китай запустив національну систему торгівлі викидами (СТВ) у 2021 році, яка наразі охоплює енергетичний сектор і є найбільшою у світі за обсягом викидів [17]. Національна СТВ, запущена на основі дорожньої карти, включає етапи розвитку інфраструктури, стимуляції торгівлі і розширення. Першими мають дотримуватись вимог СТВ енергетичні компанії, що виконують свої зобов'язання через торгівлю квотами. Пілотні системи СТВ, зокрема в Шеньчжені та Чунціні, передували цьому національному запуску, кожна з них мала свої особливості, такі як охоплення парникових газів інших, ніж CO₂, або впровадження спеціального законодавства на місцевому рівні [15].

Велика Британія

Велика Британія, з огляду на початок перехідного періоду з впровадження трансграничного вуглецевого регулювання (СВАМ) в ЄС з 1 жовтня 2023 року, вирішила ввести державну підтримку для фінансування переходу на екологічні методи виробництва сталі. Це дозволить країні підготуватися до повного запуску механізму СВАМ у 2026 році, уникнувши ризику перенаправлення на британський ринок продукції з високим вмістом вуглецю [18; 19].

Україна

Україна також здійснює кроки щодо впровадження «зеленого» оподаткування.

Зокрема Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» від 30.11.2021 р. № 1914-IX було скориговано окремі статті Податкового кодексу України (далі – ПК України), які встановлюють ставки екологічного податку [20]. Ці норми розпочали діяти із 01.01.2022 року. Тимчасово, для виробників електричної енергії за «зеленим» тарифом передбачено особливі умови оподаткування, включаючи можливість коригування фінансових результатів з урахуванням нарахованих доходів і витрат за цей період, а також особливості при списанні безнадійної дебіторської заборгованості [21]. А також Законом було встановлено нові правила для податкових агентів. Зокрема, визначено, що суми податку з доходів від продажу електричної енергії з альтернативних джерел, виробленої генеруючими установками, які належать фізичним особам, мають сплачуватися до відповідного бюджету за місцезнаходженням таких установок.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України продовжує працювати над створенням національної системи торгівлі викидами парникових газів та з 2026 року, зокрема планується завершення формування нормативної основи для її функціонування [22]. Впровадження цієї системи пом'якшить вплив європейського механізму трансграничного вуглецевого коригування (СВАМ), забезпечивши те, щоб український експорт до країн ЄС вже підлягав дії вуглецевого ціноутворення, тим самим зменшуючи додаткові витрати.

Ставка екологічного податку за викиди CO₂ в Україні (2024 рік) відповідно до п. 243.4 ПК України становить 30 гривень за 1 тону, що є найнижчим показником серед

країн ЄС [21]. Це створює певні виклики та потребує запровадження додаткового стратегічного планування для досягнення ефективних результатів.

Однак, наразі в Україні встановлено ряд податкових преференцій для виробників електромобілів, зокрема, відповідно до пункту 78 підрозділу 2 розділу XX ПК України тимчасово, до 1 січня 2031 року, звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з ввезення на митну територію України у митному режимі імпорту товарів, визначених підпунктом 16 пункту 4 розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України, що ввозяться підприємствами, які мають, створюють або модернізують виробничі потужності, для промислового виробництва транспортних засобів оснащених виключно електричними двигунами, транспортних засобів, оснащених двигунами внутрішнього згорання з іскровим запалюванням, що працюють виключно на стисненому природному газі метані, зрідженому природному газі метані або біогазі, а також несамостійних трамвайних вагонів та вагонів метро. Також згідно з пунктом 56 підрозділу 4 розділу XX ПК України тимчасово, до 31 грудня 2035 року (включно), звільняються від оподаткування: *прибуток ряду суб'єктів господарювання, що проводять* 1) виключно діяльність з виробництва електродвигунів, призначених для транспортних засобів, оснащених виключно електричними двигунами (одним чи декількома); 2) виключно виробництво літєвих батарей – літій-іонних (літій-полімерних) акумуляторів, призначених для транспортних засобів, оснащених виключно електричними двигунами; 3) виключно діяльність з виробництва зарядних пристроїв для літій-іонних; 4) діяльність з виробництва транспортних засобів, оснащених виключно електричними двигунами; 5) діяльність з виробництва електричних транспортних засобів, зокрема самостійних вагонів трамвайних та вагонів метро); 6) діяльність з виробництва транспортних засобів, оснащених двигунами внутрішнього згорання з іскровим запалюванням, що працюють виключно на стисненому природному газі метані, зрідженому природному газі метані або біогазі. Вивільнені кошти (суми податку) залишаються в розпорядженні платника податку та мають використовуватися на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи у галузі електричного транспорту, створення чи переоснащення матеріально-технічної бази, збільшення обсягу виробництва, запровадження новітніх технологій [21].

Натомість закріплено, що для власників автомобілів з двигунами внутрішнього згорання із запалюванням від стиснення ставка акцизного податку, що належить сплаті при їх ввезенні на митну територію України, відповідно до пп. 215.3.5 п. 215.3 ст. 215 ПК України збільшується залежно від віку автомобіля та об'єму циліндру. Однак ставка податку для транспортних засобів, оснащених виключно електричними двигунами (одним чи кількома), встановлюється у розмірі 1 євро за 1 кіловат-годину ємності електричного акумулятора таких транспортних засобів, а для транспортних засобів, що приводяться в рух тільки електричним двигуном, встановлено ставку акцизного податку у розмірі 100 євро за 1 штуку [21].

Окрім того, відповідно до п. 7 ст. 1 Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» платниками збору є всі особи (не враховуючи випадків, що стосуються осіб з інвалідністю), які набувають право власності на легкові автомобілі, крім легкових автомобілів, оснащених виключно електричними двигунами (одним чи декількома), що підлягають першій державній реєстрації в Україні територіальними органами Міністерства внутрішніх справ України [23].

3. Трансграничне вуглецеве регулювання.

Європейський Союз планує з 01 січня 2026 року повністю впровадити механізм трансграничного вуглецевого регулювання (Carbon Border Adjustment Mechanism,

СВАМ). Фактично СВАМ є новаторським інструментом міжнародного податкового регулювання, який спрямований на досягнення кліматичних цілей та сприяння сталому розвитку, а також зменшення ризиків витоку вуглецю.

Компанії в ЄС, економічна діяльність яких характеризується значним вуглецевим слідом, беруть участь у системі торгівлі квотами на викиди парникових газів. Вони повинні або зменшувати власні викиди, або купувати дозволи на викиди в еквіваленті тон CO₂.

Що ж до СВАМ, то його основна мета – створити рівні умови для всіх виробників і стимулювати скорочення викидів у всьому світі, а не лише в ЄС, сприяючи досягненню глобальних цілей сталого розвитку.

У контексті України існує ризик, що підвищення витрат на виробництво в ЄС через посилене регулювання викидів може зробити європейські продукти дорожчими в порівнянні з товарами з країн, де екологічне регулювання слабше або відсутнє. Це може негативно вплинути на конкурентоспроможність європейських виробників, що може призвести до імпорту товарів з третіх країн та переносу вуглецемих виробництв за межі ЄС, відоме як «виток вуглецю». Щоб вирішити цю проблему, ЄС запроваджує механізм прикордонного вуглецевого регулювання (СВАМ), який вимагатиме від покупців товарів, що ввозяться до ЄС, сплачувати збір за вуглецевий слід таких товарів (збір за викиди), еквівалентний тому, який сплачують компанії в ЄС в рамках дії європейської СТВ, незалежно від країни походження товарів.

Пропозиція Європейської комісії щодо впровадження механізму коригування вуглецю на кордоні [24] передбачає поступове запровадження, що розпочалося з перехідного періоду в 2023 році, протягом якого суб'єкти, що ввозять товари в ЄС, повинні лише звітувати про викиди вуглецю, але не сплачувати за них. Повна реалізація запланована з 2026 року, коли ці суб'єкти будуть зобов'язані купувати сертифікати СВАМ для покриття викидів, пов'язаних з імпортованою продукцією. Механізм СВАМ буде застосовуватися до товарів з високим рівнем викидів CO₂, таких як цемент, залізо і сталь, алюміній, добрива та електроенергія, які обрані через їхній значний вуглецевий слід і ризик витоку вуглецю.

Однак існують винятки для країн, які приєдналися до європейської системи торгівлі викидами (EU ETS) або мають еквівалентні механізми ціноутворення на вуглець: товари з таких країн можуть не підлягати дії СВАМ, оскільки вже дотримали подібні вимоги щодо вуглецевого регулювання.

4. Аналіз впливу СВАМ на українську економіку та бізнес.

4.1. Вплив транскордонного вуглецевого регулювання (СВАМ) на Україну.

Введення Європейським Союзом транскордонного вуглецевого регулювання (СВАМ) ставить перед Україною, як експортоорієнтованою країною, низку викликів.

З одного боку, СВАМ може стимулювати модернізацію української промисловості та скорочення викидів парникових газів, що відповідає цілям сталого розвитку. З іншого боку, цей механізм може призвести до зниження економічної привабливості українських експортерів, адже їхнім контрагентам у країнах-членах ЄС доведеться платити за СВАМ-сертифікати. Таким чином, існує ризик зменшення конкурентоспроможності українських товарів і скорочення експорту до ЄС, що, у свою чергу, негативно вплине на валютні надходження в країну. Найбільше під загрозою опиняться металургійний, хімічний та цементний сектори, оскільки вони мають високі рівні викидів парникових газів.

СВАМ матиме значний вплив на українську економіку, особливо на експортні галузі з високими викидами парникових газів. Для мінімізації негативних наслідків та відкриття нових можливостей для українського бізнесу важливо розробити та впровадити механізми адаптації

українського бізнесу до СВАМ, а також підтримувати інновації у сфері «зелених» технологій.

4.2. Механізми адаптації українського бізнесу до СВАМ.

Для ефективної адаптації українських підприємств до нових умов, створених СВАМ, можна використовувати кілька стратегій. Механізми адаптування українського бізнесу до СВАМ повинні мати на меті мінімізацію економічних втрат, підвищення конкурентоспроможності на ринку ЄС та сприяння стійкому економічному розвитку країни в цілому. Адаптація до механізму коригування вуглецю на кордоні (СВАМ) вимагає комплексного підходу, що охоплює коригування податкової політики, торгівлю квотами, інвестиції в нові технології, оцінку вуглецевого вмісту продукції та стратегічне планування декарбонізації.

• Підвищення ставки внутрішнього вуглецевого податку:

Встановлення підвищеної ставки внутрішнього вуглецевого податку передбачатиме відповідність такого податку рівню (або перевищенню рівня), встановленого механізмом СВАМ. Це надасть можливість зменшити потребу в купівлі сертифікатів СВАМ для експорту до ЄС та знизить витрати для імпортерів. Доходи від цього податку можна використовувати для підтримки декарбонізації промисловості, впровадження інновацій та підвищення енергоефективності, що сприятиме економії ресурсів і розвитку сталих технологій.

• Впровадження національної системи торгівлі викидами:

Суть полягає у створенні внутрішнього ринку квот на викиди парникових газів, де компанії матимуть можливість купувати та продавати ці квоти, стимулюючи підприємства до зменшення викидів за допомогою економічних інструментів, що також сприятиме зменшенню витрат їхніх контрагентів на сертифікати СВАМ. Регулювання може здійснюватися шляхом встановлення жорстких норм щодо кількості доступних квот, що забезпечить досягнення загального зниження викидів парникових газів.

• Інвестиції в декарбонізацію:

Впровадження передових технологій, таких як відновлювані джерела енергії, є ключовим кроком у зменшенні викидів парникових газів. Для фінансування декарбонізаційних проєктів необхідно розробити механізми залучення інвестицій, кредитів з пільговими умовами та грантових коштів на рівні Національного банку України, Кабінету Міністрів України та інших органів публічної влади. Банківські установи можуть відігравати важливу роль у забезпеченні сталого фінансування таких ініціатив. Одночасно, підвищення ефективності виробничих процесів сприятиме зменшенню споживання енергії та викидів, що призведе до значних заощаджень.

• Оцінка вуглецевого вмісту продукції:

Регулярні аудити вуглецевого сліду продукції забезпечать точну оцінку викидів парникових газів задля ефективного відслідковування їхньої динаміки. Впровадження маркування продукції за рівнем викидів надасть споживачам можливість усвідомлено обирати екологічні товари. Крім того, регулярне звітування перед регуляторами та партнерами про досягнуті результати у зменшенні викидів допомагатиме підтримувати прозорість і довіру в процесі екологічного моніторингу.

• Розробка стратегій декарбонізації:

Насамперед, необхідно здійснити планування, розробивши довгострокові стратегії декарбонізації бізнесу з урахуванням сучасних тенденцій та регуляторних вимог. На наступному етапі слід перейти до виконання, реалізуючи конкретні заходи для зниження викидів, такі як модернізація обладнання, оптимізація логістичних процесів та впровадження низьковуглецевих матеріалів. Важливо також забезпечити постійний моніторинг результатів та коригування стратегії відповідно до змін у законодавстві та ринкових умовах.

5. Рекомендації для України.

По-перше, важливо розробити детальний план «модернізації» екологічного податку, який має враховувати економічні особливості України та потреби різних секторів. Це передбачає аналіз національної економіки з метою визначення галузей, які найбільше потребують підтримки або стимулювання, а також встановлення пріоритетів для адміністрування екологічного податку відповідно до специфічних потреб і ресурсів країни. Реалізація цього плану повинна включати консультації з експертами, бізнесом і представниками громадськості для створення збалансованого підходу, а також розробку і впровадження пілотних проєктів для оцінки ефективності податку в різних секторах. Більш того, варто розглянути й інші податкові інструменти, такі як інші прями та непрямі податки, а також пільги та субсидії.

По-друге, необхідно запровадити систему податкових пільг для підприємств, що інвестують у відновлювальні джерела енергії та кліматично нейтральні технології. Це може включати податкові кредити або знижки для компаній, що впроваджують екологічні рішення, а також зниження податкових ставок на певні екологічні інвестиції. Для реалізації цієї ініціативи слід розробити критерії для визначення технологій і інвестицій, які заслуговують на пільги, а також впровадити моніторинг і оцінку ефективності пільг для коригування політики.

По-третє, важливо створити механізми фінансової підтримки для підприємств, які реалізують екологічні інновації. Це може включати надання субсидій і грантів для покриття частини витрат на екологічні проєкти, «зелених інвестицій», а також розробку спеціальних кредитних продуктів з пільговими умовами для фінансування таких інвестицій. Реалізація цього напрямку потребує встановлення критеріїв для надання фінансової допомоги та координації з банківськими установами для розробки відповідних кредитних програм.

По-четверте, запроваджувати нові податкові інструменти слід поступово, передбачаючи проведення пілотних проєктів для тестування нових податкових інструментів у конкретних регіонах чи галузях, а також постійний моніторинг впливу податків і коригування політики на основі отриманих результатів. Важливо встановити чіткий графік впровадження нових інструментів і регулярно оцінювати їх вплив.

По-п'яте, необхідно забезпечити цільове використання доходів від екологічного податку для підтримки вразливих груп населення та фінансування екологічних ініціатив, охоплюючи фінансування проєктів, що сприяють сталому розвитку, а також підтримку соціально вразливих груп, які можуть постраждати від впровадження нових податкових інструментів. Для цього слід розробити чіткі правила щодо розподілу доходів від екологічного податку та налагодити механізм звітності і прозорості у використанні цих коштів [25], стимулювання потенційних власників електрокарів та впровадження «зелених рецептів» для стимулювання екологічних форм оздоровлення, психологічної реабілітації та зменшення викидів, які спричиняє фармацевтична галузь.

Окрім того, необхідно провести комплексний аналіз міжнародного досвіду з реалізації «зеленого» оподаткування для адаптації найкращих практик до українських умов, проведення кампаній для підвищення обізнаності бізнесу і громадськості про переваги «зеленого» оподаткування, а також розробити системи моніторингу і оцінки впливу інструментів податкової політики для забезпечення їх ефективності та коригування політики за необхідності.

Висновки. «Зелене» оподаткування є потужним інструментом для стимулювання екологічно відповідальної поведінки та фінансування заходів з охорони довкілля. Однак його успішне впровадження вимагає виваженого підходу, що враховує інтереси всіх зацікавлених сторін та принципи сталого розвитку.

Міжнародний досвід показує, що ефективна система «зеленого» оподаткування може сприяти досягненню кліматичних цілей та стимулювати інновації у сфері чистих технологій, а також заохочувати заощадження ресурсів. Водночас важливо враховувати потенційні негативні наслідки, такі як збільшення нерівності або втрата конкурентоспроможності окремих галузей.

Для України важливо врахувати міжнародні тенденції та адаптувати найкращі практики до національних умов, що дозволить створити ефективну систему стимулів для бізнесу та споживачів, яка сприятиме сталому розвитку та захисту навколишнього середовища. Банківські установи та інші фінансові інституції відіграватимуть ключову роль у забезпеченні сталого фінансування для підтримки цих ініціатив.

ЛІТЕРАТУРА

1. World Bank. State and Trends of Carbon Pricing. 2021. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35620>
2. World Bank. State and Trends of Carbon Pricing. 2024. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/b0d66765-299c-4fb8-921f-61f6bb979087>
3. Маслюківська О.П. Використання податку на двоокис вуглецю як інструмент енергозбереження в Україні. Економіка природокористування і охорони довкілля: Зб. наук. праць. РВПС України НАН України. К. : РВПС України НАН України. С. 174–180. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5d2c8b3b-5972-4d33-918a-b89c100acb92/content>
4. Поліщук В. Економіко-технологічне стимулювання природозбереження. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 2022, Вип. 1.
5. Кучеровська Н. О. Стан та перспективи розвитку туризму в норвегії в контексті глобальної зміни клімату у світі. 2021. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/2386/Бородавко%20Кваліфікаційна%20робота.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
6. European Environment Agency. Environmental taxation and EU environmental policies. 2022. URL: <https://www.eea.europa.eu/publications/environmental-taxation-and-eu-environmental-policies>
7. European Commission. *European Climate Law*. 2021. URL: https://ec.europa.eu/clima/eu-action/european-green-deal/european-climate-law_en
8. European Commission. International Carbon Market. URL: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/international-carbon-market_en#ecl-inpage-1034
9. European Commission. Our ambition for 2030. 2021. URL: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-emissions-trading-system-eu-ets/our-ambition-2030_en
10. Government Offices of Sweden. Sweden's carbon tax. 2023. URL: <https://www.government.se/government-policy/swedens-carbon-tax/swedens-carbon-tax/>
11. European Council (2003). Directive 2003/96/EC of 27 October 2003 restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32003L0096>
12. European Commission. Revision of the Energy Taxation Directive. 2022. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/green-taxation-0/revision-energy-taxation-directive_en
13. Ministère de la Transition écologique. La fiscalité carbone. 2021. URL: <https://www.ecologie.gouv.fr/fiscalite-carbone>
14. Nature. Yellow vests and carbon tax: Lessons for climate policy. 2019. URL: <https://www.nature.com/articles/d41586-019-00124-x>

15. Фортунато Костантіно. Звіт про міжнародні добровільні та обов'язкові вуглецеві ринки з особливим акцентом на механізми, які застосовуються у випадку низьковуглецевого сільського господарства та потенційні можливості для українських розробників. 2022. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-11/FINAL%20REPORT%20UNDP%20LH%20CARBON%20FARMING%20UKR.pdf>
16. California Air Resources Board. Cap-and-Trade Program. 2022. URL: <https://ww2.arb.ca.gov/our-work/programs/cap-and-trade-program>
17. International Carbon Action Partnership. China National ETS. 2022. URL: <https://icapcarbonaction.com/en/ets/china-national-ets>
18. UK Government. Welsh steel's future secured as UK Government and Tata Steel announce Port Talbot green transition proposal. 2023. URL: <https://www.gov.uk/government/news/welsh-steels-future-secured-as-uk-government-and-tata-steel-announce-port-talbot-green-transition-proposal>.
19. SteelOrbis. UK plans to introduce carbon tax in 2026. 2023. URL: <https://www.steelorbis.com/steel-news/latest-news/uk-plans-to-introduce-carbon-tax-in-2026-1314523.htm>.
20. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень : Закон України від 30 листопада 2021 р. № 1914-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1914-20#Text>
21. Податковий кодекс України : Закон України від 30 листопада 2021 року № 1914-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1914-20#Text>
22. Кабінет Міністрів України. Україна планує впровадити національну систему торгівлі викидами CO₂ у 2026 році – Міндовкілля. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-planuie-vprovadyty-natsionalnu-systemu-torhivli-vykydamy-co2-u-2026-rotsi-mindovkillia>
23. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 26 червня 1997 року № 400/97-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400/97-вр#Text>
24. European Commission. Carbon Border Adjustment Mechanism. 2021. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en
25. Дубко А.С. Впровадження та розвиток зелених фінансів в Україні: євроінтеграційний контекст та правове підґрунтя / Нове українське право, 2022. Випуск 6, Том 1. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/362/321>